

I. ÚVOD

V posledních dvou desetiletích minulého tisíciletí jsme mohli sledovat vzrůstající zájem evropských historiků o římského císaře a uherského a českého krále Zikmunda Lucemburského. Soustředěná pozornost badatelů, která zcela oprávněně trvá dodnes, dala vzniknout vícero monografiím o jeho osobnosti a vládě² a několik konferencí zmapovalo různé aspekty jeho působení v pozdně středověké Evropě.³ V roce 2004 navíc vídeňské pracoviště Regest Imperii přikročilo k novému zpracování regestů listin a listů císaře Zikmunda, čímž se otvírají další možnosti ke studiu.⁴ Nejnovějším výrazem neutuchajícího zájmu o zikmundovská témata se stalo v roce 2014 zorganizování samostatné několikadílné sekce na International

2 Vyběrově Elemér MÁLYUSZ, *Kaiser Sigismund in Ungarn 1387–1437*, Budapest 1990; Sabine WEFERS, *Das politische System Kaiser Sigismunds*, Stuttgart 1989; Wilhelm BAUM, *Kaiser Sigismund. Hus, Konstanz und Türkenkriege*, Graz 1993; Jörg K. HOENSCH, *Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368–1437*, München 1996.

3 Opět výběrově Josef MACEK – Ernő MAROSI – Ferdinand SEIBT (edd.), *Sigismund von Luxemburg. Kaiser und König in Mitteleuropa 1387–1437. Beiträge zur Herrschaft Kaiser Sigismund und der europäischen Geschichte um 1400*, Warendorf 1994; Michel PAULY – François REINERT (edd.), *Sigismund von Luxemburg. Ein Kaiser in Europa. Tagungsband des internationalen historischen und kunsthistorischen Kongresses in Luxemburg, 8.–10. Juni 2005*, Mainz 2006; Karel HRUZA – Alexandra KAAR (edd.), *Kaiser Sigismund (1368–1437). Zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen*, Wien 2012.

4 K historii projektu a současnému konceptu ediční řady srovnej Petr ELBEL, *Regesta Imperii XI Neubearbeitung: nová regestová edice listin Zikmunda Lucemburského a její ediční zásady*, in: Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století. Směry – tendence – proměny, Pavel Krafl (ed.), Praha 2015, s. 61–74. První svazek nového zpracování Zikmundových regestů viz J. F. Böhmer, *Regesta Imperii. XI. Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet. Herausgegeben von Karel Hruza. Band 1: Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Mährens und Tschechisch-Schlesiens.* (= RI XI NB/1) Nach Wilhelm Altmann neubearbeitet von Petr ELBEL, Wien – Köln – Weimar 2012. K projektům vídeňského pracoviště viz též <http://www.oew.ac.at/imafo/arbeitsgruppen/editionsunternehmen-und-quellenforschung/mir/regesta-imperii/projekte-ri/sigismund/> (citováno 24. 8. 2014). Viz též pozn. 13.

Medieval Congress v Leedsu, kde badatelé z různých částí Evropy debatovali nad otázkami spojenými se systémem vlády a správy různých Zikmundových zemí. Na podzim 2015 se pak v Brně uskutečnila mezinárodní konference Hof und Kanzlei Kaiser Sigismunds als politisches Zentrum und soziales System.⁵

Také česká historiografie se v nedávné době počala intenzivněji věnovat studiu osobnosti posledního panovníka z lucemburské dynastie na českém trůnu, takže v roce 2009 mohl Josef Válka konstatovat, že „v posledních desetiletích byl Zikmund přijat historiky znovu za českého krále většiny obyvatel zemí České koruny“.⁶ Nespornou zásluhu na tom nese především popularizační biografie Františka Kavky, která představuje dodnes nepřekonané zhodnocení Zikmundovy české vlády.⁷ Ono *znovupřijetí Zikmunda Lucemburského na český trůn českými historiky* našlo svůj odraz i v hodnocení jeho vlády v syntetických pojednáních⁸ a náležitě místo si vydobyl i v několika kapitolách velkolepé fresky lucemburské epochy.⁹

Přesto se ukazuje, že než bude možné znovu uchopit Zikmundovu českou vládu, je třeba vyřešit řadu dílčích problémů spojených s jeho působením na českém trůně. Blížící se v podstatě nepřetržitá řada kulatých výročí skýtá v následujících letech ideální prostor pro důkladné zpracování nejrůznějších stránek doby spojené s *posledním Lucemburkem na českém trůně*. Ostatně mnohá témata jsou znovu otevírána¹⁰ a zřízení samostatného brněnského pracoviště Regest Imperii, které

5 Program a abstrakty příspěvků ze sekce v Leedsu jsou k dispozici na <http://www.leeds.ac.uk/ims/imc/imc2014.html> (citováno 24. 8. 2014). Program brněnské konference je k dispozici na http://www.phil.muni.cz/wpvh/home/Downloads/Hof%20und%20Kanzlei%20Sigismunds_Programm.pdf (citováno 28. 8. 2016). Sborníky z obou akcí jsou připravovány k tisku.

6 Josef VÁLKA, *Zikmund a husité. Jak zakončit (husitskou) revoluci*, ČMM 128, 2009, s. 29. Není bez zajímavosti, že Zikmund Lucemburský se stal v posledních letech hrdinou i v očích široké veřejnosti, a to především díky původně internetovému komiksu *Opráški sčeski historje*, který se dočkal i několika dílů knižního vydání a pronikl i do výstavních síní Národního muzea či brněnského Špilberku, srov. Kamil ČINÁTL, *Naše české minulosti aneb jak vzpomínáme*, Praha 2014, s. 331.

7 František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998.

8 Viz především Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, Praha – Litomyšl 2000.

9 František ŠMAHEL – Lenka BOBKOVÁ (edd.), *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

10 Mám zde na mysli především dlouholeté výzkumy Petra Elbela, dotýkající se Zikmundova českého dvora a osob se Zikmundovým dvorem spjatých, viz např. Petr ELBEL, *Úvaha o stavu bádání o dvoře Zikmunda Lucemburského a prezentace prosopografického výzkumu Zikmundových dvořanů z českých zemí*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Struktura a kultura dvorské společnosti*, D. Dvořáčková-Malá – J. Zelenka (edd.), Praha 2008, s. 231–244; Petr ELBEL, „*Scio, quod vos Moravi estis timidi et michi non fideles*“. *Moravané ve strukturách dvora Zikmunda Lucemburského*, MHB 12/2, 2009, s. 43–132; Petr ELBEL – Andreas ZAJIC, *Die zwei Körper des Kanzlers? Die „reale“ und die „virtuelle“ Karriere Kaspar Schlicks unter König und Kaiser Sigismund – Epilegomena zu einem alten Forschungsthema I–III*, MHB 15/2, 2012, s. 47–143; MHB 16/1, 2013, s. 55–212; MHB 16/2, 2013, s. 73–157. Aktuálně se touto problematikou zabírá brněnské pracoviště Regest Imperii v rámci projektu GA15-14758S Zikmundova strana v husitských Čechách. Prozatím nejvýraznějším výstupem z něho je zmiňovaná mezinárodní konference Hof und Kanzlei Kaiser Sigismunds als politisches Zentrum und soziales System, která se uskutečnila v listopadu 2015 v Brně, viz pozn. 5.

se soustředí právě na zpracování regestů listin a listů Zikmunda Lucemburského uložených v českých archivech a knihovnách, dává naději na ediční zpřístupnění řady pramenů a tím i vytvoření nezbytných předpokladů pro další studium.¹¹

Do kontextu výzkumů brněnského pracoviště Regest Imperii spadá i předkládaná práce, na jejímž počátku stála vlastně jedna předchozímu bádání zcela neznámá zástavní listina Zikmunda Lucemburského na chotěšovské městečko Stod. Původně zamýšlená drobná materiálová studie, která ji měla zpřístupnit, však narážela při svém zrodu na řadu otázek a nejasností a postupně přerostla v analýzu všech Zikmundových zástavních listin na chotěšovské statky.¹² I tato však představovala pouze první krok, neboť řada problémů, které znovu otevřela, se bytostně dotýká mnohých zásadních témat české medievistiky a zaslouží si vědomé návraty. Ať již jde o otázky náplně zakladatelských práv, sekularizace církevních statků v husitské revoluci, kontinuity postoje lucemburských panovníků k církevním institucím či inovace zástavní politiky českých králů Zikmundem Lucemburským.

Není cílem následujících stran tyto otázky vyřešit, ale spíše je znovu otevřít, a to především prostřednictvím důkladné analýzy jednoho z aspektů Zikmundovy zástavní politiky. Během ní nejprve nabídnu rozbor dochovaných pramenů, na jejichž nedostatek si i přes řadu nejasností nemůžeme stěžovat. Poté se zastavím u pohledu dosavadního českého bádání na českou zástavní politiku císaře Zikmunda. Ve stěžejní třetí kapitole se budu v chronologickém sledu věnovat vybraným Zikmundovým zástavním listinám na majetky církevních institucí a základním tendencím v jeho zástavní politice a praxi. V souvislosti s rozbohem odvolacího aktu v Norimberku v roce 1422 se dotknu též otázky kontinuity s předchozím vývojem. Práci uzavřu analýzou zástavních listin dotýkajících se vybraných klášterů a v závěrečném shrnutí naznačím další možnosti a směry, kterými se může studium Zikmundovy zástavní politiky ubírat. Nezbyvá než vyjádřit přání, že se tak skutečně stane a že tato cesta nebude slepou.

11 K brněnskému pracovišti a jeho genezi srovnej Petr ELBEL, *Regesta Imperii XI Neubearbeitung: nová regestová edice*, s. 61–64. První brněnský projekt viz <http://www.phil.muni.cz/wrib/home/projekt-gacr-c-p405-11-0639-2013-uvod> (citováno 28. 8. 2016), aktuálně řešený projekt viz <http://www.phil.muni.cz/wrib/home/zikmundova-strana-projekt-ga-cr-c-ga15-14758s> (citováno 28. 8. 2016).

12 Stanislav BÁRTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na statky chotěšovského kláštera (1420–1437)*, MHB 15/2, 2012, s. 7–45; upravený text této studie tvoří i kapitolu IV. 1 této práce. Z této materiálové studie vyrostla disertační práce, která představuje základ předložené knihy. Některé pasáže z ní byly v průběhu jejího vzniku nebo během doby publikovány, srovnej Stanislav BÁRTA, *Falzum zástavní listiny Zikmunda Lucemburského pro Václava Sekáče z Újezde z 2. ledna 1421*, *Studia historica Brunensia* 60, 2013, s. 115–133; Idem, *Odvolení zástav statků církevních institucí Zikmundem Lucemburským na obecném sněmu v Norimberku 23. srpna 1422*, *ČMM* 133, 2014, s. 383–407; Idem, *Formulář a typologie zástavních listin Zikmunda Lucemburského v českých zemích (1420–1437)*, *SAP* 66, 2016, č. 1, s. 3–37. Pokračující výzkumy v projektu GA15-14758S Zikmundova strana v husitských Čechách vedly k některým korekcím původních textů, doplnění srovnávací kapitoly o zbraslavském klášteře a celkové revizi rukopisu.

Poznámka k citaci pramenů:

Součástí předkládané práce je katalog zástavních listin na církevní statky v Příloze 1. Jeho úkolem je usnadnit orientaci ve značném množství listin a také ulehčit poznámkovému aparátu práce. Součástí záznamů katalogu jsou totiž odkazy na využité prameny a edice, proto je v poznámkách odkazováno pouze na jednotlivá katalogová čísla v Příloze 1. Výjimku představují citace vybraných pasáží z pramenů v textu práce, v takovém případě odkazují přímo na použitý pramen.